

**INKLYUZIV IQTISODIYOTNI SHAKLLANISHNING XORIJ TAJRIBASI
VA ULARNING O‘ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI***Nazirova Iroda Nig'matjon qizi**Irodaxoon26@gmail.com*

Jahonda barqaror iqtisodiy o‘shishga erishish uchun inson kapitali samaradorligini rivojlantirish munosib bandlikni ta’minlash va inklyuziv iqtisodiyotga o‘tishning zamonaviy tendensiyalari ro‘y bermoqda. Bu kabi islohotlar negizida Birlashkan millatlar tashkilotining barqaror rivojlanish maqsadlaridan 8-maqsadi “Barqaror, inklyuziv va barqaror iqtisodiy o‘shishni, to‘liq va samarali bandlikni va hamma uchun munosib mehnatni rag‘batlantirish” fundamental asos vazifasini o‘tamoqda.

Jahonda olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar obyekti mamlakatlar tanazulli sabablari, aholi farovon va moliyaviy barqarorlikka erishish uchun davlatlarni tutgan o‘rni zamonaviy texnologiyalar vositasida turli toifadagi aholi qatlamlariga keng imkoniyatlar ochish va kambag‘allik holatidan chiqishning zamonaviy tendensiyalariga e’tibor qaratilmoqda. Dunyo davlatlaridagi aholining turli qatlamlarini manzilli qo‘llab-quvvatlashga asoslangan inklyuziv iqtisodiy o‘shish konsepsiyasi ilgari surilishiga qaramasdan, Jahon banki prognozlariga ko‘ra “2030-yilga kelib dunyo aholisining deyarli 7 foizi nihoyatda qashshoqlikda yashaydi.” Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining ma’lumotlariga qaraganda nogironligi bo‘lgan shaxslar o‘rtasida qashshoqlik darajasi boshqa toifadagi aholi qatlamlariga nisbatan 2-3 baravarga yuqori bo‘lib, global miqyosda 15 foizni tashkil etadi. Jumladan, “dunyo bo‘yicha qariyb 1,3 mlrd odam ya’ni global aholi sonining 16 foizi nogironlikning jiddiy shakllariga ega” ekanligidan ma’lumki, qashshoq aholining asosiy qismi nogironligi bo‘lgan shaxslar hissasiga to‘g‘ri kelmoqda. Boshqacha aytganda global miqyosda kambag‘al yoki qashshoq aholi qatlamining har ikkitadan bittasini nogironligi bo‘lgan shaxslardan iborat. Ushbu tahlillar davlatlarning ijtimoiylikini ta’minlash, inklyuziv bandlik dasturlari vositasida inklyuziv iqtisodiy o‘shishga erishishning zamonaviy yo‘nalishlarini ishlab chiqishni talab etmoqda.

Globalashuv sharoitida iqtisodiy o‘shishning sifat jihatdan yangi bosqichga o‘tishi natijasida nafaqat yalpi ichki mahsulot hajmini oshirish, balki uning natijalarini aholining barcha qatlamlariga teng yetkazish zarurati yuzaga kelmoqda. Shu bois, inklyuziv iqtisodiyot konsepsiyasi zamonaviy iqtisodiy siyosatning ajralmas qismiga aylanmoqda. Ushbu yondashuv iqtisodiy o‘shishning barqarorligi va ijtimoiy adolatni ta’minlashga xizmat qiladi.

Inklyuziv iqtisodiyot — bu iqtisodiy o‘shish jarayonida barcha ijtimoiy guruhlar, jumladan kam ta’minlangan qatlamlar, yoshlar va ayollar uchun teng imkoniyatlar yaratishni nazarda tutuvchi modeldir. Uning asosiy maqsadi:

- ✓ daromadlar tengsizligini kamaytirish;
- ✓ kambag‘allikni qisqartirish;
- ✓ iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish;
- ✓ ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashdan iborat.

Inklyuziv o‘shish modeli iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy himoya o‘rtasida muvozanatni ta’minlaydi.

Xorij tajribasi tahlili

1. Janubiy Koreya tajribasi

Janubiy Koreya qisqa vaqt ichida agrar iqtisodiyotdan sanoatlashgan iqtisodiyotga o‘tishda inklyuziv rivojlanish modelidan foydalangan. Asosiy omillar:

- ✓ sifatli ta’lim tizimini shakllantirish;
- ✓ eksportga yo‘naltirilgan sanoat siyosati;
- ✓ kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash;
- ✓ davlat va xususiy sektor hamkorligini rivojlantirish.

Natijada, aholining keng qatlamlari iqtisodiy o‘shishdan manfaatdor bo‘ldi.

2. Germaniya tajribasi. Germaniyada “ijtimoiy bozor iqtisodiyoti” modeli amal qiladi.

Ushbu model quyidagilar bilan ajralib turadi:

- ✓ kuchli ijtimoiy himoya tizimi;
- ✓ dual ta’lim tizimi (ishlab chiqarish va ta’lim integratsiyasi);
- ✓ yuqori malakali ishchi kuchi;
- ✓ barqaror bandlik siyosati.

Bu tajriba iqtisodiy o‘shish bilan birga ijtimoiy tenglikni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi.

3. Xitoy tajribasi. Xitoyda inklyuziv iqtisodiy rivojlanishning asosiy yo‘nalishlari:

keng ko‘lamli kambag‘allikni qisqartirish dasturlari;

- ✓ infratuzilmani rivojlantirish;
- ✓ qishloq hududlarida bandlikni oshirish;
- ✓ hududlararo tengsizlikni kamaytirish.

Natijada yuz millionlab aholi kambag‘allikdan chiqarildi.

4. AQSh tajribasi. AQShda inklyuziv iqtisodiyot quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshiriladi:

- ✓ innovatsion iqtisodiyot va raqamli texnologiyalarni rivojlantirish;
- ✓ mehnat bozorining moslashuvchanligi;
- ✓ ijtimoiy dasturlar orqali tengsizlikni kamaytirish;
- ✓ startap va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash.

O‘zbekiston uchun ahamiyati va amaliy takliflar. O‘zbekiston sharoitida inklyuziv iqtisodiyotni rivojlantirish quyidagi ustuvor yo‘nalishlarni talab etadi:

1. Bandlikni oshirish

yangi ish o‘rinlari yaratish;
yoshlar va ayollar bandligini ta‘minlash;
norasmiy sektorni qisqartirish.

2. Inson kapitalini rivojlantirish

ta‘lim sifatini oshirish;
kasb-hunar tizimini rivojlantirish;
sog‘liqni saqlash xizmatlarini yaxshilash.

3. Hududiy rivojlanish

qishloq joylarda infratuzilmani yaxshilash;
hududlar o‘rtasidagi tafovutlarni kamaytirish;
sanoat zonalarini kengaytirish.

4. Kichik biznes va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash

moliyaviy resurslarga kirishni kengaytirish;
soliq imtiyozlari;
biznes muhitini yaxshilash.

5. Ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirish

manzilli yordam tizimini rivojlantirish;
kambag‘allikka qarshi kompleks dasturlarni amalga oshirish.

Xulosa

Xorijiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, inklyuziv iqtisodiyot iqtisodiy o‘shishning sifat jihatdan yangi bosqichini ifodalaydi. U nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki ijtimoiy barqarorlikni ham ta‘minlaydi. O‘zbekiston uchun ushbu modelni joriy etish orqali barqaror iqtisodiy o‘shishga erishish, aholining turmush darajasini oshirish va ijtimoiy tenglikni ta‘minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Sharipov R.B. (2023). Inclusive growth: current situation, prospects of existing problems (in the case of the Republic of Uzbekistan). *American Journal of Business Management, Economics and Banking*, 13, 148–153.
2. Murodullayev S. (2025). Raqamli iqtisodiyotning inklyuziv rivojlanishga ta‘siri: O‘zbekiston misolida. “Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali, 3(6).
3. Asqarova M. (2024). O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini inklyuziv rivojlanish darajasini baholash. “Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali, 2(12).
4. Tangriberdiyev S. (2024). Hududlarda inklyuziv iqtisodiy o‘shishni ta‘minlashning nazariy asoslari. “Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali, 1(3).

5. Muminov N.G. (2026). Inklyuziv transformasiya: mohiyati va iqtisodiy mazmuni. Marketing jurnali, 3-son.
6. World Bank. (2023). World Development Indicators. Washington, DC.
7. World Bank. (2022). Uzbekistan Country Economic Update. Washington, DC.
8. United Nations Development Programme. (2022). Human Development Report 2022. New York.
9. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). Inclusive Growth Framework. Paris.
10. International Monetary Fund. (2023). Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia. Washington, DC.
11. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2024). O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko‘rsatkichlari. Toshkent.
12. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Moliyaviy barqarorlik sharhi. Toshkent.
13. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2023). Iqtisodiy rivojlanish hisobotlari. Toshkent.